

Het Nederlands in Oost en West

Hoe komt het dat in Indonesië, het voormalige Nederlands-Indië, het Nederlands niet de officiële taal is geworden, terwijl dat in Suriname en op de Nederlandse Antillen en Aruba wel is gebeurd? Hoe en waarom verschilt het Nederlands daarin van de talen van andere koloniale mogendheden, bijvoorbeeld van het Portugees of het Frans? En hoe zit het eigenlijk tegenwoordig met de positie van het Nederlands in Suriname of op de Nederlandse Antillen?

Dergelijke en andere vragen komen aan de orde in het boek *Koloniale taalpolitiek in Oost en West*, een bundel van elf artikelen die tot stand is gekomen naar aanleiding van een studiedag in Leiden in 1994 over hetzelfde thema.

Het perspectief dat in het boek gekozen wordt, is dat van de taalpolitiek zoals die gevoerd is in een aantal Nederlandse koloniën. Nederlands-Indië/Indonesië krijgt hierbij de meeste aandacht. Zeven van de elf bijdragen zijn gewijd aan Indonesië, twee aan Suriname en eveneens twee aan de Nederlandse Antillen en Aruba. Voor leraren zullen de bijdragen over Suriname en de Antillen de hoogste actualiteitswaarde hebben vanwege de leerlingen met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond in de klas. Anderzijds is heel het boek actueel, omdat het thema taalpolitiek een toenemende belangstelling geniet. Immers, taalpolitiek is, direct of indirect, niet alleen aan de orde in door etnische tegenstellingen verscheurde gebieden, maar ook in het verenigd Europa van de EU, bijvoorbeeld waar het gaat om de positie van minder gebruikte talen als het Italiaans of het Nederlands.

Koloniale taalpolitiek in Oost en West is fraai uitgegeven met veel historische afbeeldingen en foto's en wordt gecompleteerd door een Inleiding van de hand van de redacteur, Kees Groeneboer, en een register.

K. Groeneboer (red.), *Koloniale taalpolitiek in Oost en West. Nederlands-Indië, Suriname, Nederlandse Antillen, Aruba*. Amsterdam, Amsterdam University Press, 1997. 304 blz. ISBN 90 5356 261 3, f49,50.

Radio Lezerstraal

Radio Lezerstraal is bedoeld voor kinderen in het basisonderwijs die moeite hebben met lezen. Het materiaal bestaat uit werkbladen en een cassette met liedjes, fragmenten en interviews. Lezerstraal verschijnt jaarlijks ter gelegenheid van de kinderboekenweek. Het thema van deze lezerstraal is daarom ook 'school'. Het gaat vooral over de leuke en fijne dingen die op school gebeuren, maar ook moeilijker zaken worden niet uit de weggegaan.

De cassette is verdeeld in vier thema's, die steeds een ander facet van het onderwerp belichten: meesters en juffen, school op stellen, pesten en bijzondere scholen. Elk thema kan afzonderlijk beluisterd en behandeld worden. Op het werkblad heeft elk thema een eigen pagina. Aanvullende suggesties vindt u in de handleiding.

Ondanks dat Lezerstraal is gemaakt voor de kinderboekenweek, kan het materiaal ook heel goed later in het jaar worden gebruikt.

Lezerstraal wordt uitgegeven door Malmberg.

Ed van Berkel e.a. *Radio Lezerstraal*. Den Bosch, Malmberg, 1999.

Spreekwoorden

Afgaande op de vele boeken en boekjes die blijven verschijnen over spreekwoorden en gezegdes, blijft er onverminderd grote belangstelling bestaan voor deze vorm van taalgebruik. Dit blijkt ook uit alweer de achttiende druk van de *Prisma Spreekwoorden*, een verzameling spreekwoorden die voor het eerst in 1955 verschenen is.

De *Prisma Spreekwoorden* biedt meer dan 5000 spreekwoorden, met de nadruk op historische spreekwoorden en zegswijzen uit literaire werken, waarbij er echter voor gekozen is de allerbekendste spreekwoorden niet op te nemen. Al deze spreekwoorden en

zegswijzen zijn min of meer thematisch geordend in niet minder dan 246 hoofdstukjes. Min of meer thematisch, omdat titels als 'Oorlog en vrede' of 'Moeite en last' wellicht nog tot een thema te herleiden zijn, maar bij titels als 'Advocaat, dokter, 'notaris' of 'Bed, deken, laken, kussen' lijkt toch vooral sprake te zijn van associatief ordenen. In het hoofdstukje 'Bed, deken, laken, kussen' vinden we bijvoorbeeld een zegswijze als *zij is te lelijk om op een schoon bed te liggen*, een zegswijze die thematisch weinig van doen heeft met de hoofdstuktitel. De 246 hoofdstukjes zijn in alfabetische volgorde opgenomen.

Sporadisch worden de opgenomen zegswijzen voorzien van verklarende noten of wordt op een andere manier enige uitleg gegeven, maar voor het overige beperkt de *Prisma Spreekwoorden* zich tot het opsommen van het verzamelde materiaal. Er is voorzien in een register, maar helaas is er iets fout gegaan bij de herdruk: de paginanummers in het register komen niet overeen met de pagina's waar het betreffende woord staat.

G.A. Mesters, *Prisma Spreekwoorden*. Utrecht, Het Spectrum, 1998. 199 blz. ISBN 90-274-6564-9, f19,90.

Nederlandse zinnen

In verband met de zin geeft een inleiding in de Nederlandse spraakkunst zoals die meestal in het Nederlandse onderwijs wordt gebruikt; daarmee schaaft het boek zich in de traditie van de 'traditionele grammatica' ofwel de 'schoolgrammatica'. Zoals de ondertitel al aangeeft, is dit boek zeker niet bedoeld als een volledig overzicht van die traditionele grammatica, maar slechts als een eerste inleiding. Bovendien blijft die eerste inleiding beperkt tot die onderdelen van de grammatica die in het onderwijs bekend staan als zinsontleding en woordbenoeming; iets als woordvorming bijvoorbeeld komt niet aan de orde.

Het boek bestaat uit dertien hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk is een 'Inleiding', daarna volgen zes hoofdstukken over enkelvoudige zinnen en drie hoofdstukken over respectievelijk zinstypen, bijzinnen en nevenschikking. De laatste drie hoofdstukken zijn over-

zichts hoofdstukken waarin de belangrijkste informatie over woordsoorten, constituenten en zinsdelen nog eens wordt samengevat.

Omdat dit boek is bedoeld als studieboek, bevat het ook opgaven die bedoeld zijn als training in de behandelde stof. Deze oefeningen kunnen in principe zelfstandig gemaakt worden; sowieso is de opzet van heel het boek zo dat het grotendeels zelfstandig bestudeerd kan worden.

In verband met de zin bevat verder een register, een lijst van de gebruikte overzichtswerken, en een 'aanhangsel' met de belangrijkste grammaticale termen in het Duits, Engels en Frans. In dit aanhangsel is steeds gekozen voor termen die zoveel mogelijk corresponderen met de Nederlandse benamingen en de weergegeven termen zijn in het algemeen de meest traditionele.

J. Luif, *In verband met de zin. Inleiding in de Nederlandse spraakkunst*. Amsterdam, Amsterdam University Press, 1998 (derde, herziene druk). 162 blz. ISBN 90-5356-324-5, f39,50 / BEF 790.

Leren spreken

Leerders van het Nederlands worden in de eerste plaats beoordeeld op hun spreken, maar toch komt het nog vaak voor dat cursisten een cursus Nederlands als tweede taal verlaten met een hoog niveau in alle vaardigheden behalve in spreken. Margreet Verboog wil in de didactische handleiding *Leren spreken* een aanzet geven voor een systematische opzet van communicatieve en functionele, taakgerichte spreeklessen waarin de volgende stappen te onderscheiden zijn: planning, uitvoering, feedback, en planning van een volgende les. Hiertoe wordt in het boek uitgebreid aandacht besteed aan het duidelijk formuleren van leerdoelen, aan de verschillende vaardigheden die hierbij moeten aansluiten, en aan het uitvoeren van lessen met een adequaat, op de individuele leerder toegespitst niveau die zodanig georganiseerd zijn dat leerders zoveel mogelijk kansen krijgen om te spreken. Het geven van feedback staat bij dit alles centraal en hieraan wordt dan ook nog eens extra aandacht besteed in een afzonderlijk hoofdstuk.

De genoemde onderwerpen komen zowel theoretisch aan bod alsook praktisch: aan het eind van een aantal hoofdstukken worden voorbeelden gegeven van de praktische uitvoering in de les. De hoofdstukken 6 en 7 benadrukken nog eens de praktische gerichtheid van het boek. Hoofdstuk 6 gaat over het rollenspel en geeft aan de hand van voorbeelden mogelijkheden voor het aanpassen van het niveau, van het aan de orde stellen van deelvaardigheden en van het zelf maken van rollenspelen. Hoofdstuk 7 geeft een groot aantal voorbeelden van spreektaken en spreek-oefeningen, waarbij allerlei werkvormen op verschillende niveaus worden aangeboden. Bovendien biedt het boek een groot aantal werkbladen die de docent kan gebruiken bij de besproken taken en oefeningen. Het boek wordt afgesloten met een ordening van de besproken oefeningen naar deelvaardigheid plus een niveau-aanduiding, een register van taaspelletjes en een overzicht van methoden voor spreekvaardigheid.

Leren spreken is geschreven voor docenten in het tweede-taalonderwijs, maar de ideeën en inzichten uit het boek zijn ook te gebruiken voor het vreemde-talenonderwijs. De beschreven werkvormen kunnen gebruikt worden voor leerlingen vanaf de leeftijd van twaalf jaar.

Margreet Verboog, *Leren spreken. Een didactische handleiding voor docenten NT2*. Bussum, Coutinho, 1999. 238 blz. ISBN 90-6283-148-6, f39,50.

Talen en taalverschillen

Vaak hoort men beweren dat mensen die beroepsmatig of zomaar gewoon geïnteresseerd zijn in taal, leraren bijvoorbeeld, zo weinig op de hoogte zijn van de nieuwste inzichten uit de taalwetenschap, maar meestal wordt daar ook aan toegevoegd dat dat voor een groot gedeelte ook een gebrek van de taalwetenschap zelf is. Taalkundigen staan er nou niet direct bekend om dat ze hun vakgebied voor een groot publiek toegankelijk maken.

Het boek *Talen* van Pieter Muysken kan er wellicht toe bijdragen dat het besloten imago van de taalkunde wat opgepoetst wordt. Het

boek is verschenen in de nieuwe *serie Weten*, een serie die wil informeren over de stand van zaken op een bepaald gebied van de geesteswetenschappen in de meest ruime zin. Voor elk boek wordt daartoe een specialist uitgenodigd die een gedegen overzicht over het betreffende vakgebied kan geven.

Pieter Muysken gaat in op de talloze intrigerende vragen die te maken hebben met de verscheidenheid binnen en tussen talen op de wereld. Naar schatting worden er op de wereld zo'n zesduizend, vaak sterk verschillende, talen gesproken en, anders dan vaak aangenomen wordt, komt meertaligheid op wereldschaal veel vaker voor dan eentaligheid. Bovendien is er ook binnen elke taalgemeenschap sprake van een enorme variatie, op grond van de situatie, geslacht, afkomst, regio, etcetera. Van de andere kant zou men juist verwachten dat er eenvormigheid is, dat er juist zo weinig mogelijk verschillen zijn, tenminste afgaande op het idee dat het taalvermogen universeel aangeboren is en dat taal eerst en vooral dient als communicatiemiddel. Muysken wil deze paradox opheffen door aan te nemen dat het taalvermogen uit een aantal losse componenten – syntaxis, semiotiek, interactie en cognitie – bestaat en dat sprekers verschillende talen naast elkaar en met verschillende functies kunnen beheersen. Hij ontvouwt deze gedachtelijn in vier hoofdstukken, achtereenvolgens over de talen (en hun dialecten) van de wereld, het ontstaan van talen, de verschillen tussen talen, en ten slotte over het waarom en het hoe van de vele verschillen tussen talen.

Talen is niet echt eenvoudig geschreven, maar het biedt de taalkundig en maatschappelijk geïnteresseerde lezer in kort bestek een goed overzicht over een gebied van de taalwetenschap dat in de huidige meertalige Nederlandse samenleving actueel en relevant is.

Pieter Muysken, *Talen. De toren van Babel*. Amsterdam, Amsterdam University Press, 1999. 104 blz. ISBN 90-5356-318-0, f19,50.

Poldernederlands

Voorjaar 1998 verscheen in het eenmalig verschenen tijdschrift *Noordzee* het artikel 'Wordt het Poldernederlands model?', waarin

neerlandicus en dialectoloog Jan Stroop voor het eerst voor een groot publiek beschreef hoe het gesproken Nederlands aan het veranderen is onder invloed van het taalgebruik van goed opgeleide ambitieuze jongere vrouwen. Dit artikel leidde tot zoveel reacties, niet in de laatste plaats vanuit journalistieke hoek, dat Stroop besloot tot het schrijven van een boek over dit onderwerp.

Poldernederlands is gesproken taal die gekenmerkt wordt door een afwijkende uitspraak, en niet door bijvoorbeeld een eigen woordenschat, zoals jongerentaal, turbotaal of welk ander jargon dan ook. Die afwijkende uitspraak is vooral een kwestie van het 'verlagen' (mede daarom de term Poldernederlands) van de tweeklanken *ei*, *ui* en *ou* naar respectievelijk *aai*, *au* en *aa*: Zo wordt *blij blaai*, *buik* wordt *bauk* en *koud* wordt *kaud*. Spectaculairder nog dan deze verandering in klanken is dat deze ontwikkeling bijna zonder uitzondering gedragen wordt door jonge vrouwen met een succesvolle carrière: voor het eerst in de geschiedenis lijkt het erop dat vrouwen voorop lopen bij een taalverandering die afwijkt van het ABN, een rol die tot nu toe voorbestemd was aan mannen. Stroop gaat in zijn boek op zoek naar de sociologische, culturele en taalkundige factoren die ten grondslag liggen aan dit verschijnsel. Hij doet dit in een vlot geschreven stijl en presenteert de lezer *en passant* veel wetenswaardigs over de geschiedenis van het ABN en een overzicht van de voor zijn onderwerp relevante kenmerken van het gesproken Nederlands en de historische en dialectische variatie daarin.

Ondertussen laat Stroop er geen misverstand over bestaan waar dit alles toe leidt: het Poldernederlands gaat een glorieuze toekomst tegemoet en wordt het Algemeen Nederlands van de eenentwintigste eeuw en, zo stelt hij, hiervoor is het onderwijs mede verantwoordelijk, want dat bepaalt in laatste instantie het Nederlands dat schoolverlaters spreken en het onderwijs stelt zich weinig of niet teweer tegenover het opkomende Poldernederlands; sterker nog, in eindtermen voor het mondeling Nederlands wordt, in tegenstelling tot de vreemde talen, überhaupt niet gesproken over zoets als uitspraak. Of die passiviteit te kritiseren is, daarover laat Stroop zich overigens niet uit.

Jan Stroop, *Poldernederlands. Waardoor het ABN verdwijnt*. Amsterdam, Uitgeverij Bert Bakker, 1998. 120 blz. ISBN 90-351-2033-7, f 24,90.

Journalistiek schrijven

In Nederland verschijnen zo'n negenduizend kranten, tijdschriften en vakbladen en dit cijfer alleen al maakt duidelijk dat het belang van gedrukte informatie onverminderd groot blijft. Schrijven voor deze vele verschillende schriftelijke media is meer dan alleen een kwestie van correct taalgebruik en een aardige stijl: journalistiek schrijven is eerst en vooral ook een artikel schrijven dat een heldere boodschap uitdraagt, met een inhoud die gebaseerd is op een gedegen informatieverzameling en -selectie, en die op een duidelijk gestructureerde en prettig leesbare manier de interesse van de beoogde lezersgroep weet te wekken en vast te houden. Bovendien heeft de journalistiek schrijver meer en meer aandacht voor illustraties en andere visuele middelen die zijn tekst kunnen verlevendigen en aanvullen.

Journalistiek schrijven is een omvangrijk boek dat uitgebreid ingaat op deze en vele andere zaken die te maken hebben met journalistieke teksten. De twintig hoofdstukken van het boek zijn onderverdeeld in drie delen. Het eerste deel behandelt in zeven hoofdstukken de meer algemene aspecten van journalistiek schrijven. Informatie verzamelen, selecteren en ordenen, een tekst van een heldere innerlijke en uiterlijke structuur voorzien, op de juiste manier rekening houden met de lezer en de functie van illustraties en dergelijke, zijn van belang voor elke tekst, maar in *Journalistiek schrijven* worden deze algemene aspecten toegespitst op teksten voor kranten en tijdschriften. In het tweede deel (zes hoofdstukken) wordt uitgebreid en op een praktische manier ingegaan op journalistieke genres als nieuwsberichten, nieuwsanalyses, interviewartikelen, opiniërende artikelen, boekbesprekingen, persberichten en het schrijven voor nieuwe media. Het derde deel, 'Ondergrondinformatie', gaat in zeven hoofdstukken in op onder andere communicatiebarrières tussen journalisten en deskundigen, juridische aansprakelijkheid, morele

dilemma's, of journalistieke verantwoordelijkheid. Bij elk hoofdstuk staat een groot aantal opdrachten plus een 'rode-draad-opdracht', waarbij de lezer/cursist zelf aan het schrijven gezet wordt. Veel van de opdrachten grijpen terug op 'het kijkje in de eigen journalistieke keuken' van de auteurs in hoofdstuk 1 en op de talrijke voorbeeldteksten die apart op een bijgesloten diskette verzameld zijn (MS-DOS; WP 5.1).

De auteurs komen uit de wetenschapsjournalistiek en hebben hun boek primair bedoeld voor iedereen van universiteit of hogeschool die journalistiek wil (leren) schrijven. Dat neemt niet weg dat *Journalistiek schrijven* zeker ook van belang is voor iedereen die in welke hoedanigheid dan ook geïnteresseerd is in deze vorm van schriftelijke communicatie.

Henk Donkers & Jaap Willems, *Journalistiek schrijven voor krant, vakblad en nieuwe media*. Bussum, Coutinho, 1999. 526 blz. ISBN 90-6283-096-X, plus diskette, f 85.

Aanwijzingen voor auteurs

Moer is een uitgave van de Vereniging voor het onderwijs in het Nederlands (VON) en zal in 1999 zes keer verschijnen. De redactie van *Moer* en de VON richten zich op de vernieuwing van het onderwijs in het Nederlands op alle niveaus, van basisonderwijs tot volwasseneneducatie, van moedertaal tot NT2 en Fries. De redactie wil graag bijdragen die interessant zijn voor leraren. De praktische bruikbaarheid is een belangrijk criterium voor plaatsing. Dat betekent niet dat elke bijdrage complete lessenreeksen of uitgewerkte lessuggesties moet bevatten. Het gaat ons meer om de ideeën erachter, om een nieuwe invalshoek, om verslagen van meer of minder geslaagde experimenten in het onderwijs. Voor plaatsing komen ook bijdragen in aanmerking waarin een visie op vernieuwing van of ontwikkeling in het onderwijs in het Nederlands wordt gepresenteerd.

Volg onderstaande kopij-aanwijzingen op en stuur uw bijdrage naar het redactieadres. Uw tekst wordt dan verspreid onder de redactieleden. Op de eerstvolgende redactievergadering wordt uw bijdrage besproken en een principe-uitspraak over plaatsing gedaan. Als uw bijdrage plaatsbaar is, wordt een redacteur aangewezen die voor de verdere afhandeling zorgdraagt. Van deze redacteur ontvangt u het commentaar op uw bijdrage, al dan niet vergezeld van wijzigingsvoorstellen. De redactie bespreekt de eventuele herschreven versie in een volgende vergadering en neemt een definitief besluit over plaatsing.

Als uw bijdrage wordt geaccepteerd, wordt deze – afhankelijk van de beschikbare ruimte – zo spoedig mogelijk geplaatst. Gezien deze procedure en de productietijd van *Moer* (vijf weken) zullen er minimaal drie maanden verstrijken tussen de eerste aanbieding van uw bijdrage en het moment waarop het nummer bij de abonnee in de bus valt. U